

ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ДІЗНАВАЧА ІЗ ПРОКУРОРОМ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

THE CONCEPT OF THE INTERACTION OF THE INVESTIGATOR AND THE INTERROGATOR WITH THE PROSECUTOR DURING THE PRE-JUDICIAL INVESTIGATION

Когут І.А., аспірант кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Статтю присвячено дослідженню особливостей поняття та змісту взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором як невід'ємного елементу функціонування національної системи кримінального судочинства, який суттєво підвищує ефективність досудового розслідування в розрізі завдань кримінального провадження. На основі розгляду чинної законодавчої бази визначено можливість взаємодії між зазначеними суб'єктами. Виявлено, що об'єм процесуальних прав та обов'язків у слідчих та дізнавачів однаковий, в результаті чого необхідності диференціації взаємодії залежно від підрозділу органу досудового розслідування немає. Обґрунтовується така особливість взаємодії, як взаємообумовленість діяльності слідчого та дізнавача із прокурором виходячи з кола регламентованих кримінально-процесуальним законодавством повноважень. Актуалізовано значення дослідження законодавства та доктрини права в розрізі поняття взаємодії. Проаналізовано законодавчі акти, які містять згадку про такий термін, як «взаємодія» та визначено контекст їх застосування. З'ясовано, що чинне кримінально-процесуальне законодавство не містить безпосередньо визначення терміну «взаємодія», але в той самий час існують значні напрацювання в науковій площині. Акцентовується увага на визначенні найбільш поширених інтерпретацій взаємодії в юридичній науці. Наведено аргументи на користь можливості взаємодії між слідчим та дізнавачем із прокурором у зв'язку зі зміною ролі прокурора та переходу від стороннього спостерігача (наглядача) до активного учасника розслідування (процесуального керівника). Наголошується на необхідності використання змісту поняття взаємодії між іншими суб'єктами кримінального процесу, зокрема, в частині правовідносин слідчого з оперативним підрозділом, при дослідженні змісту взаємодії між слідчим та дізнавачем із прокурором. Окрему увагу приділено завданням досліджуваної взаємодії, яка відбувається за допомогою наявних у суб'єктів процесуальних прав та повноважень. Вказано, що взаємодія можлива лише при дотриманні низки умов, оскільки при їх відсутності таку діяльність досить важко назвати ефективною та злагодженою. Серед основних умов виділено: дотримання законодавчих приписів, належний розподіл повноважень та раціональне використання доступних окремим суб'єктам засобів.

Ключові слова: взаємодія, слідчий, дізнавач, прокурор, досудове розслідування, завдання взаємодії, умови взаємодії.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the concept and content of the interaction of the investigator and the interrogator with the prosecutor as an integral part of the functioning of the national criminal justice system, which significantly increases the effectiveness of pre-trial investigation in the context of criminal proceedings. On the basis of consideration of the current legislative framework, the possibility of interaction between the specified entities is determined. It has been found that the volume of procedural rights and responsibilities of investigators and interrogators is the same, resulting in the need for differentiation of interaction depending on the subdivision of the pre-trial investigation body. Such a feature of interaction is substantiated as the interdependence of the activity of the investigator and the investigator with the prosecutor based on the range of powers regulated by the criminal procedural legislation. The importance of the study of legislation and the doctrine of law in the context of the concept of interaction is updated. Legislative acts that contain a term of «interaction» and the context of their application are analyzed. It has been found that the current criminal procedural legislation does not directly define the concept of «interaction», but at the same time there are significant experiences in the scientific plane. Attention is focused on determining the most common interpretations of interaction in legal science. The arguments are given in favor of the possibility of interaction between the investigator and the interrogator with the prosecutor in connection with the change in the role of the prosecutor and the transition from a third-party observer (supervisor) to an active participant in the investigation (procedural leader). The need to use the content of the concept of interaction between other subjects of criminal process is emphasized, in particular, in the part of the investigator's legal relations with the operational unit, in the study of the content of the interaction between the investigator and the interrogator with the prosecutor. Particular attention is paid to the task of the interaction under study, which occurs through the subjects of procedural rights and powers available to the subjects. It is stated that interaction is possible only if a number of conditions are met, because in their absence, such activities are difficult to call effective and coordinated. Among the basic conditions are: observance of legislative prescriptions, proper distribution of powers and rational use of means available to individual entities.

Key words: interaction, investigator, interrogator, prosecutor, pre-trial investigation, interaction task, conditions of interaction.

Актуальність дослідження. Під час реформування кримінальної юстиції, одними з основних питань, які стоять перед реформою є створення ефективної системи національного кримінального судочинства та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. В той самий час, видається недостатнім дослідження норм, які регламентують процесуальний статус суб'єктів сторони обвинувачення. Для вирішення цього питання важливим є аналіз повноважень зазначених суб'єктів під час їх реалізації при здійсненні погодженої діяльності.

Дослідження основ взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором має важливе не тільки теоретичне значення, а й практичне. Розпочинаючи кримінальне провадження, слідчий та дізнавач самостійно висуває та перевіряє версії, проводить всіх необхідні слідчі (розшукові) дії, перевіряє та оцінює докази на основі власних переконань, керуючись при цьому цілою низкою спеціальних знань та професійним досвідом. В той самий час прокурор здійснює процесуальне керівництвом ходом досудового роз-

слідування, забезпечує шляхом видання процесуальних актів його ефективність, може давати обов'язкові вказівки, які направляють розслідування у правильний на думку прокурора вектор. Саме від належного вирішення процесуальних та організаційних питань взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором залежить якість та ефективність досудового розслідування. Тільки у тій діяльності де правильна налагоджена взаємодія можливе досягнення завдань кримінального провадження, які передбачені у ч. 1 ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Тематика взаємодії між різними суб'єктами кримінального провадження не є новою, навіть навпаки в юридичній літературі, зокрема, радянського періоду приділена досить значна увага досліджуваній категорії, як на рівні дисертаційних досліджень, так і на рівні присвячення їй окремих розділів у підручниках та посібниках. Проте, в силу того, що з тих часів кримінально-процесуальне законодавство зазнало

суттєвих змін, відбувся відхід від тогочасних концепцій ролі прокурора під час досудового розслідування, проблематика взаємодії, зокрема, в частині слідчого та дізнавача із прокурором потребує суттєвого оновлення.

Щодо сучасних досліджень, то тут варто відзначити про дещо меншу зацікавленість науковців до теми взаємодії, проте наявні концептуальні напрацювання, які можуть бути своєрідним фундаментом для подальших наукових розвідок. До окреслення тих чи інших аспектів взаємодії в рамках кримінального провадження доклали зусиль такі учені, як: М. І. Бортун, О. В. Капліна, М. В. Капустіна, О. Б. Комарницька, В. П. Куриленко, А. В. Лапкін, С. Я. Личик, М. І. Мичко, А. М. Полях, В. М. Сущенко, Ю. В. Шепітько, М. В. Юришин та інші.

Метою статті є встановлення сутності поняття взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором.

Виклад основного матеріалу. Перш за все постає питання можливості проведення дослідження взаємодії між слідчим та дізнавачем із прокурором із врахуванням того, що слідчі здійснюючи досудове слідство можуть перебувати в слідчих підрозділах органів: Національної поліції, безпеки та Державного бюро розслідувань, або у складі різних підрозділів (підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України) (ч. 2 ст. 38 КПК України). Дізнавачі, в свою чергу, здійснюють дізнання в складі підрозділів органів: Національної поліції, безпеки, Бюро економічної безпеки України, Державного бюро розслідувань, а також через уповноважених осіб підрозділів Національного антикорупційного бюро України (ч. 3 ст. 38 КПК України). Виходячи з положень п. 4-1 та п. 17 ч. 1 ст. 3, а також ч. 2 ст. 40 та ч. 2 ст. 40-1 КПК України, слідчий та дізнавач уповноважені здійснювати досудове розслідування у формах визначених для кожного з них законом. Так, об'єм процесуальних прав та обов'язків у слідчих та дізнавачів однаковий і на процесуальний статус перебування останніх у складі різних підрозділів органів досудового розслідування не впливає. Але це не означає, що відмінностей зовсім немає, оскільки кримінально-процесуальне законодавство розмежує їх повноваження за критеріями підслідності.

Особливе значення взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором надає взаємозумовленість діяльності цих суб'єктів. Справа в тому, що в законодавстві передбачено у п. 6 ч. 2 ст. 40 КПК України, що слідчий уповноважений повідомляти особи про підозру лише за погодженням з прокурором. Ідентична норма міститься і для дізнавача з врахуванням специфіки розслідування кримінальних проступків (п. 5 ч. 2 ст. 40-1 КПК України). В свою чергу відповідно до положень чинних законодавчих актів, прокурор не уповноважений проводити досудове розслідування, а лише здійснює процесуальне керівництво за його проведенням (ч. 2 ст. 36 КПК України). Виходячи з цього, ми вбачаємо взаємозалежність зазначених суб'єктів та необхідність злагодженої та спільної діяльності, задля досягнення завдань кримінального провадження.

Грунтовне дослідження можливе тільки за умови аналізу, як законодавчої бази, так і доктрини кримінального процесу. Досить влучно з цього приводу відзначає М. І. Панов. Автор визначив, що знання доктринального характеру відображаються (легалізуються) переважно у наукових працях, судових рішеннях із застосуванням норм права, науково-практичних коментарях до кримінального законодавства і, що має особливе значення – у кримінально-правових нормах [2, с. 11]. Навіть незважаючи на те, що науковець розглядав значення доктрини для кримінального права, на нашу думку, воно має незмінне значення і для кримінального процесу. Крім того, у розрізі нашого дослідження, слід відзначити той факт, що поняття взаємодії досить широко розглядається також

у доктрині криміналістики та в певній мірі перебуває на перетині наук.

Щодо нормативно-правового закріплення поняття взаємодії у чинному законодавстві, то тут слід вести мову про наступне. Як таке закріплення терміну «взаємодія» відсутнє, не говорячи вже безпосередньо про взаємодію слідчого та дізнавача із прокурором. Але зазначена термінологія вживається в контексті складової статей, які регламентують діяльність правоохоронних органів. Зокрема, у ст. 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3] передбачені окремі питання взаємодії органів прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України у питаннях боротьби з організованою злочинністю. Згадки про взаємодію містяться і у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4], де обов'язком підрозділів, які здійснюється оперативно-розшукову діяльність є здійснення взаємодії між собою та іншими правоохоронними органами (п. 5 ч. 1 ст. 7). Проте, незважаючи на згадки про цей термін, відсутнє його легальне закріплення у чинному кримінальному процесуальному законодавстві.

Здійснивши аналіз чинної нормативно-правової бази, не виникає сумніву у необхідності проведення аналізу думок науковців з приводу поняття взаємодії в кримінальному процесі, як такого, так і в контексті її реалізації між слідчим та дізнавачем із прокурором.

Перш ніж перейти до окремих визначень науковців, варто зосередити увагу на підходах до інтерпретації взаємодії в юридичній науці. По-перше, її визначають як погоджену діяльність двох і більше суб'єктів, що вирішують одне завданням, при цьому використовують різні доступні їм засоби. По-друге, взаємодія є також організаційно-тактичним прийомом нового знання, яке кожний з суб'єктів взаємодії отримати власними силами не може. По-третє, взаємодію розуміють, як організаційно-розпорядницьку діяльність, засновану на взаємній довірі сторін, об'єднаних єдиним завданням – розслідування кримінальних правопорушень і боротьбою зі злочинністю взагалі [5, с. 8].

На думку Ю. В. Шепітько, взаємодія є однією з форм організації розслідування. Взаємодія правоохоронних органів і службових осіб у процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень становить узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [6, с. 279]. В той самий час О. В. Лускатов, наголошує на тому, що для взаємодії характернішою є діяльність різних ланок системи, які не підлеглі одна одній, щодо узгодженої діяльності системи правоохоронних органів, де містяться елементи підпорядкування органів, то в цьому випадку видається доцільнішим застосування поняття координації [7, с. 418]. Розглядаючи вищезазначене твердження в площині правовідносин слідчого та дізнавача із прокурором, варто зазначити про відсутність підлеглості, як ще одного аргументу на користь можливості взаємодії між зазначеними суб'єктами. Так, підлеглість виникає між слідчими та дізнавач із посадовими особами та керівником органу досудового розслідування. Крім того, зазначені суб'єкти дійсно належить до різних ланок системи правоохоронних органів.

Як вірно зазначає В. В. Топчій, усі існуючі визначення взаємодії об'єднує єдина думка, що взаємодія – це перш за все взаємний зв'язок між двома (або більше) суб'єктами, які здійснюють вплив один на одного. Крім того, усі суб'єкти взаємодії є складовими елементами певної системи [8, с. 166].

М. І. Бортун на основі аналізу поняття «взаємодія» в різних аспектах, приходять до висновку, що вона не розглядається науковцями як ієрархічний інститут, де суб'єкти залежні один від одного за обсягом повноважень,

а навіть навпаки є рівні за статусом та виконують одне завдання в рамках притаманних їм функцій [9, с. 53].

Раніше вказівка на наявність взаємодії між слідчим та дізнавачем із прокурором видавалася чимось дивним у зв'язку з функцією нагляду прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування, але з плином часу ситуація змінилася, прокурор почав здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а отже, перетворився з пасивного спостерігача на активного учасника проведення розслідування. Взаємодія з слідчим та дізнавачем виникає, коли: а) коли прокурор дає доручення і вказівки слідчому або дізнавачу по конкретних кримінальних правопорушеннях; б) коли прокурор сам бере участь в окремих слідчих (розшукових) діях. Виникаючий зв'язок носить не тільки процесуальний, але що не мало важливо тактичний характер [10, с. 69].

В. С. Бондар вважає, що взаємодію слід трактувати як регламентовану кримінальним процесуальним законодавством, погоджену за цілями та задачами, місцем та часом, здійснювану під єдиним керівництвом діяльність рівноправних у виборі засобів та методів вирішення поставлених задач суб'єктів, яка має вираз у найбільш раціональному поєднанні притаманних цим суб'єктам методів і засобів з метою підвищення ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень [11, с. 192].

Розглядаючи поняття взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором багато в чому ми будемо використовувати праці, у яких науковці визначали сутність поняття взаємодії слідчого із співробітниками оперативних та інших підрозділів. Оскільки цьому присвячена значна кількість наукових доробків, у такому випадку ми будемо враховувати особливості правовідносин між досліджуваними суб'єктами. Так, С. О. Сорока та Г. С. Римарчук визначають взаємодію слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування як взаємозгоджену, спільну, цілеспрямовану, кваліфіковану діяльність, оснований на законах і відомчих нормативних актах та організована на належному рівні, яка спрямована на виконання завдань кримінального судочинства [12, с. 353].

Крім того, І. І. Демідов зазначає що, взаємодія слідчих та дізнавачів із оперативними підрозділами фактично зводиться до надання ними формальних доручень про встановлення місцезнаходження майна підозрюваних чи майна, яке стало предметом злочинного посягання. В той самий час, взаємодія слідчих та дізнавачів із прокурором є багатограннішою, оскільки охоплює значну більшу кількість питань, які потребують вирішення і володіють відповідно більшими повноваженнями. Така діяльність може охоплювати роботу щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, прийняття процесуальних рішень та складання процесуальних документів [13, с. 253].

Визначивши погляди науковців на сутність та визначення категорії взаємодії, а також взаємодії слідчого із співробітниками інших підрозділів, ми можемо констатувати, що не існує кардинально протилежних понять взаємодії, оскільки всі вони зводяться до спільно погодженої діяльності між суб'єктами. Проте, різниця між ними все ж таки існує, оскільки деякі з визначень є ширшими, інші на противагу цьому є лаконічнішими та не містять в собі окреслення всього спектру специфіки поняття.

Щодо завдань взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором, то тут необхідно зазначити про те, що вони визначаються метою здійснення кримінального судочинства в загальному, а також цілями стадії досудового розслідування, оскільки в стадії судового провадження слідчий та дізнавач майже не залучаються. Також необхідно розрізняти завдання взаємодії від повноважень кожного з суб'єктів сторони обвинувачення окремо, адже вони різняться залежно від процесуального статусу суб'єкта. Крім того, в літературі зазначається, що завдання взаємодії можуть бути досягнуті найповніше тоді, коли дотримуватимуться напрацьовані теорією та практикою відповідні умови, на яких ґрунтується спільна діяльність [14, с. 63].

Для того щоб називати спільну діяльність суб'єктів сторони обвинувачення взаємодією, вона повинна відповідати цілій низці умов. Знову ж таки, у зв'язку з відсутністю напрацьовань в частині взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором, ми звертаємось до такої діяльності між слідчим та оперативним підрозділом. Так, до таких умов науковці відносять: 1) дотримання учасниками взаємодії законності, тобто законодавчих приписів; 2) розподіл повноважень слідчого, дізнавача та прокурора, що пов'язане перш за все зі специфікою процесуального статусу; 3) раціональне використання сил і засобів для проведення досудового розслідування, якими володіють суб'єкти взаємодії; 4) керуюча роль прокурора і процесуальна самостійність слідчого та дізнавача [15, с. 317].

Висновки. В цій статті, ми актуалізували дослідження теми взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором під час досудового розслідування. Зокрема, з використанням чинного законодавства наведено належне обґрунтування щодо існування і навіть необхідності такої взаємодії. На основі аналізу нормативно-правового забезпечення, ми побачили, що в законодавстві не міститься визначення терміну «взаємодія», а саме словосполучення в контексті окремих статей згадується досить рідко. В той самий час, взаємодія як доктринальне поняття широко розповсюджене в наукових доробках.

Попри відсутність поширення підходів до визначення взаємодії слідчого та дізнавача із прокурором, досить ґрунтовні напрацювання існують на основі спільної діяльності інших суб'єктів кримінального процесу (наприклад, слідчого та оперативних підрозділів). Як підсумок також можна зазначити те, що всі поняття є по-своєму правильними, науковці вкладають свої ознаки в авторські поняття та незалежно від обсягу трактування, його сутність залишається незмінною.

Підсумовуючи все вищезазначене, ми можемо стверджувати, що під взаємодією слідчого та дізнавача із прокурором під час досудового розслідування слід розуміти погоджену діяльність зазначених суб'єктів, які використовуючи доступні сили та засоби вживають заходів, які спрямовані на досягнення завдань досудового розслідування з невідхильним дотриманням законодавчих приписів. При цьому характер взаємодії обумовлюється активною участю прокурора, як процесуального керівника досудовим розслідування і слідчого та дізнавача не як підлеглого суб'єкта. Сторонність прокурора та виконання формальних функцій підписання документів є характерним для нагляду, від концепції якого сучасний кримінальний процес намагається відійти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://bit.ly/3APzXTK> (дата звернення: 16.10.2022).
2. Панов М. І. Доктрина кримінального права України: значення для науки і практики кримінального законотворення та правозастосування. *Право України*. 2020. № 2. С. 11–16.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://bit.ly/3RBmq9d> (дата звернення: 17.10.2022).
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://bit.ly/3Ar7cwm> (дата звернення: 17.10.2022).

5. Бойко О. П., Кобзар О. Ф., Рогальська В. В. та ін. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2017. 84 с.
6. Криміналістика: підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 464 с.
7. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В. та ін. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
8. Топчій В. В. Взаємодія та координація в діяльності органів внутрішніх справ з виявлення та розкриття злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 30(2). С. 165-169.
9. Бортун М. І. Поняття «взаємодія» в кримінальному провадженні. *Юридична Україна*. 2017. № 9-10. С. 52-58.
10. Криміналістика: учеб. для вузов. / под ред. Л. Я. Драпкина М.: Высш.шк. 1994. 528 с.
11. Бондар В. С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 1(97). С. 190-206.
12. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 347-354.
13. Демідов І. І. Взаємодія прокурора, слідчого з оперативними й іншими підрозділами під час проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки товарів, предметів і речовин у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 246-258.
14. Малюга В. Загальна характеристика взаємодії слідчого у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 61-65.
15. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 57. С. 315-321.